

Bedenkingen bij *The History Manifesto*: van coöperatie naar collaboratie

Christophe Verbruggen,
Ramses Delafontaine, Fien Danniau
en Sally Chambers

In ons digitale tijdperk tekenen zich ongekende mogelijkheden af. Of lopen we net het risico bedolven te raken onder *big digital data*? In deze reëlie op *The History Manifesto* focussen we op de mogelijkheden van de *digital humanities* voor historisch onderzoek en de uitdagingen die ermee gepaard gaan. *The History Manifesto* van Jo Guldi en David Armitage verscheen in *open access* bij Cambridge University Press eind 2014⁴. In hun pamflet beschrijven de auteurs een historische discipline in crisis. Guldi en Armitage trekken aan de alarmbel omdat het academisch historisch onderzoek volgens hen in een toestand van maatschappelijke onbeduidendheid verkeert. Ze demonstreren de door hen geïdentificeerde crisis door ons erop attent te maken dat historici nagenoeg geen direct aanwijsbare invloed uitoefenen op politiek beleid gaande van klimaatverandering tot economische ongelijkheid terwijl politici in die context net vaak naar historische argumenten grijpen. Guldi en Armitage wijzen met een beschuldigende vinger naar *micro history* en

pleiten als oplossing voor een terugkeer in historisch onderzoek naar een Braudeliaanse *longue durée*⁵. De auteurs stellen dat pas wanneer historici naar een dergelijk tijdskaalder zullen terugkeren, zij in staat zullen zijn om het potentieel van *big digital data* voor historisch onderzoek volledig te verzilveren. In hun enthousiasme om economen te vervangen als beleidsadviseurs herleiden Guldi en Armitage *digital humanities* tot een eerder positivistische en op de sociologie gestoelde invulling. Sommigen besluiten inderdaad dat historici te weinig sociale theorie verweven in hun onderzoek en zouden moeten wetenschappelijke door nog meer een sociale wetenschap te worden dan ze al zijn. Door de beschikbaarheid van digitale bronnen reeksen en databases, zo betogen Guldi en Armitage, komt de cliometrische droom van weleer in het vizier: structuren en patronen zullen zichtbaar worden en de door praktische en heuristische obstakels versperde weg naar de *longue durée* - ons decennia geleden al aangewezen door de Annales-historici - ligt eindelijk wijd open. Gezien het hoge maatschappelijke aanzien van empirisch onderzoek (lees: statistiek) zal dat als klap op de vuurpijl ook resulteren in meer legitimiteit bij politici en opiniemakers⁶. Ondanks de indrukwekkende wetenschappelijke respons op *The History Manifesto*, gaande van *roundtables* in *The American Historical Review* en *Annales* met daar bovenop nog tientallen gepubliceerde reacties en reviews,

4. JO GULDI en DAVID ARMITAGE, *The History Manifesto*, Cambridge, 2014. Voor de digitale *open access* versie, zie: historymanifesto.cambridge.org. 5. Carlo Ginzburg heeft aan het begin van zijn lezingenreeks voor het Collège de France the History Manifesto's aanval op de *microstoria* sterk bekritiseerd. CARLO GINZBURG, *La longue durée, à la loupe*, Guest Lecture Series at the Collège de France, 4 May 2015, college-de-france.fr/site/roger-hartier/guestlecturer-2015-05-04-17h00.htm, van 10:35-11:49 en 54:43-56:19. De vraag is niet of historici voor korte of lange tijdschalen moeten kiezen, maar voor een passende temporele demarcatie die de particuliere vraagstelling en bron van elk onderzoek het best tot zijn recht zal laten komen. RAMSES DELAFONTAINE, et al., "The History Manifesto: A Discussion", in *Memoria e Ricerca*, nr. 1, 2016 (51), p.107. 6. JO GULDI en DAVID ARMITAGE, *The History Manifesto*... p. 88-116.

blijft de genuanceerde invulling van *digital humanities* als katalysator van historisch onderzoek in dit debat onderbelicht⁷. Ook wij streven naar een maatschappelijke geëngageerde geschiedschrijving, weliswaar met andere accenten dan Guldi en Armitage, met name de collaboratieve opportuniteiten van de incorporatie van digitale onderzoeksmethoden voor historisch onderzoek.

Met dank aan de digitalisering en de beschikbaarheid van bronnen in combinatie met digitale onderzoeksmethodes tekenen zich nieuwe en ongekennde mogelijkheden af. *Big digital data* zoals grote tekstcorpora kunnen vanop afstand gelezen worden en door het gebruik van geavanceerde digitale onderzoekstechnieken zouden we tot nieuwe inzichten komen⁸. De verwerkingskracht en gebruiksvriendelijkheid van een hele reeks computerprogramma's (van tekstverwerking, bijhouden van bibliografisch referenties tot de visualisering van data) maakt deze ommekeer toegankelijk voor elke onderzoeker. Maar hoe kunnen we die data dan incorporeren in historisch onderzoek? Er moeten hier beslist een reeks kanttekeningen geplaatst worden. Feiten, empirisch onderzoek en waarheidsvinding zijn belangrijk, maar de historische denkkaders waarbinnen deze feiten gesitueerd moeten worden blijven evident kritisch denkwerk vereisen. Die kritische capaci-

teit en begrip van de historische context betreft immers nog steeds de kern van historische expertise en kennis⁹. Er lonken dus risico's in de manier waarop Guldi en Armitage *big digital data*, *digital humanities* en historisch onderzoek gaan verbinden. Met name het blinde gebruik van modellen en technieken ontwikkeld buiten de humane wetenschappen in historisch onderzoek is zonder meer zorgwekkend: dat varieert van het berekenen van sociaal kapitaal zonder stil te staan bij de theoretische inbedding ervan tot het onbesuisd inzetten van grafische exploratietechnieken en de verschillende manieren op aan *tekst data mining* te doen. Zo is de formele analyse van netwerken met technieken ontwikkeld in de biologie en mathematische sociologie niet zelden een doel in plaats van een middel, en wordt niet zelden een weliswaar esthetisch mooie maar artificiële complexiteit gecreëerd¹⁰. Arbeidsintensieve en gesofisticeerde computationele onderzoekstechnieken hebben vaak niet meer gedaan dan bestaande historische kennis herbevestigen, al kan dat ook gezien worden als een bewijs van hun nut in niet eerder onderzochte onderzoeksgebieden. Bovendien kan ook de vraag gesteld worden of niet eerder de legitimiteit van sommige takken binnen de economie als wetenschap in vraag moeten stellen dan wel dat humane wetenschappers hun onderzoeksmethodes moeten overnemen.

7. Als uitzondering verwijzen we naar DAN EDELSTEIN, "Intellectual History and Digital Humanities", in *Modern Intellectual History*, n° 1, 2016 (13), p. 237-246. Voor het debat zie: ROBERT SCHNEIDER, et al., "AHR Exchange. On the History Manifesto. Introduction", in *American Historical Review*, n° 2, 2015 (120); LYNN HUNT, et al., "La longue durée en débat", in *Annales*, n° 2, 2015 (70); voor een overzicht van het debat zie: cambridge.org/core/services/aop-file-manager/file/5788a54071ffd65665313b7a. 8. FRANK MORETTI, *Distant Reading*, Londen, 2013. 9. Paul Bertrand en Christophe Jacobs hebben het blijvende belang van de historische kritiek in *digital humanities* besproken in PAUL BERTRAND en CHRISTOPHE JACOBS, "Digital Humanities et critique historique documentaire: Digital ou Critical turn?", in JEAN-PHILIPPE GENET en ANDREA ZORZI (eds.), *Les historiens et l'Informatique: un métier à réinventer*, Rome, 2011, p. 125-139. 10. CLAIRE LEMERCIER, "Formal Network Methods in History: Why and How?", in GEORG FERTIG (ed.), *Social Networks, Political Institutions, and Rural Societies*, Turnhout, 2015, p. 281-310.

Hetzelfde geldt voor de eerder naïeve manier waarop Guldi en Armitage denken het verleden van de economen en beleidsmakers terug te claimen door de visualisatiestrategieën van economen te imiteren. Willen we de *facts, figures and graphs* van economen bijsturen of gaan we juist fundamenteel in tegen het idee dat de huidige samenleving en de doorleving van het verleden in het heden herleid kunnen worden tot determinerende visualisaties?

Is *digital humanities* dan helemaal *fuss about nothing* en in het beste geval een manier om empiristische dromen nieuw leven in te blazen, in de gunst van beleidsmakers te raken, en legitimiteit en fondsen te werven? Wat vandaag onder de noemers van de *digital humanities* geplaatst wordt is niet nieuw. De dag dat historici en andere onderzoekers in de humane wetenschappen computers begonnen te gebruiken is ondertussen meer dan 60 jaar geleden¹¹. Digitale onderzoekstechnieken en gedigitaliseerde bronnen of digitale (meta) bronnen zoals prosopografische databanken of statistische reeksen worden inderdaad al decennia gebruikt in onderzoek en de communicatie van onderzoek. *Digital humanities* kunnen met andere woorden gezien worden als de juveniele versie van *history and computing* van weleer. Maar toch maken we geen *fuss about nothing*. We zijn getuige van een grondige en snelle verandering binnen

de humane wetenschappen. Digitale tools en methodes worden in toenemende mate gebruikt door onderzoekers die veelal een veilige afstand bewaarden van kwantitatieve methodes, statistiek of onderzoekssoftware in het algemeen. We onderschrijven dan ook het *THATCamp* van 2010 in Parijs geformuleerde manifest waarin de *digital humanities* omschreven worden als een transdiscipline “embodying all the methods, systems and heuristic perspectives linked to the digital within the fields of humanities and the social sciences”¹². *Digital Humanities* hebben zich gevestigd als (trans)discipline via eigen netwerken, publicaties en curricula maar opvallend genoeg is er geen sprake van pakweg *digital history*, *digital linguistics* of *digital archaeology* als subdisciplines¹³. De benadering van *digital humanities* als transdiscipline dwingt ons om grotere aandacht te hebben voor de organisatorische, technische, en transinfrastructurele aanpak van *digital humanities*: hoe verzamelen en bewaren we - originele - bronnen binnen een digitaal platform; hoe creëren we de digitale metadata; hoe verloopt de digitale analyse; hoe kunnen we kwalitatief onderzoek het kwantitatief werk doen verrijken en vice versa; hoe werken we samen met andere onderzoekers; hoe kunnen we een groter publiek aanzetten om te participeren in het onderzoek; hoe presenteren, visualiseren en delen we onderzoeksresultaten; is er nood

11. ROBERT SWIERENGA, “Clio and Computers: A Survey of Computerized Research in History”, in *Computers and the Humanities*, nr. 1, 1970 (5), p. 1-21. 12. MARIN DACOS, *Manifesto for the Digital Humanities*, Paris, 2010, zie: tcp.hypotheses.org/411. 13. *Digital humanists* communiceren hoofdzakelijk online: via collaboratieve blogs, online journals en twitter (#dighum, #dh). Zie bijvoorbeeld *Digital Humanities Now* (digitalhumanitiesnow.org) en het open access tijdschrift *Journal of Digital Humanities* (journalofdigitalhumanities.org) maar ook *Digital Humanities Quarterly* (digitalhumanities.org), *HASTAC – Humanities, Arts, Science, and Technology Advanced Collaboratory* (hastac.org) en *LLC: The Journal of Digital Scholarship in the Humanities*. Op Europees niveau fungeert DARIAH als koepelorganisatie ter facilitering van digitale data van en voor onderzoekers (dariah.eu).

aan gedeeld methodologisch vocabulair voor de *digital humanities*, enz.¹⁴.

Een ander belangrijk onderdeel van *digital humanities* is volgens ons dat er zich een verandering aan het voordoen is van een individueel paradigma voor onderzoek in de humane wetenschappen naar een collaboratief paradigma¹⁵. Onderzoekers hebben evident altijd al samengewerkt, onderzoeksresultaten gedeeld en hierover ook gecommuniceerd. Dit zien we als samenwerking in de vorm van wetenschappelijke coöperatie. Het verschil is dat we vandaag evolueren naar een collaboratief model in plaats van een coöperatief model. Onderzoeksinfrastructuren die erop gericht zijn digitaal onderzoek in de humane wetenschappen te faciliteren moeten gezien worden als trans-infrastructuren. Trans in de betekenis van transnationaal en transregionaal, maar trans- ook in de betekenis van transdisciplinair. Digitale onderzoeksinfrastructuren zullen en kunnen de infrastructuren (bibliotheken, archieven, musea enz.) waarmee onderzoekers in de humane wetenschappen altijd al gewerkt hebben, niet vervangen. Hun functie is vooral de inspanningen te concentreren en onderzoekers, archieven en bibliotheken samen door de digitale transitiefase te gidsen¹⁶. In wat volgt bespreken we vanuit onze ervaring als gebruikers en architecten van digitale onderzoeksinfrastructuren eerst de structurele uitdagingen om dergelijke

vormen van samenwerking te integreren. Vervolgens bespreken we de opportuniteit om binnen dat collaboratief onderzoeksmodel ook de interactie en communicatie met een niet-academisch publiek te integreren.

Onderzoeksinfrastructuren en collaboratieve onderzoekspraktijken

Onderzoeksinfrastructuren kunnen van persoon tot persoon, van discipline tot discipline, totaal andere invullingen krijgen. Verschillende initiatieven die zich impliciet of expliciet als innovatieve digitale onderzoeksinfrastructuur gepositioneerd hebben, lopen stilaan ten einde of hebben een zekere maturiteit bereikt. Allemaal hebben ze één element gemeenschappelijk: de ambitie om de opgedane kennis en expertise te delen en verduurzamen. Er zijn ook grote verschillen. Jennifer Edmond deed recent een poging om de verschillende betekenissen die aan onderzoeksinfrastructuren gegeven worden te bundelen in één definitie: "At a higher level, the term infrastructure has been defined for digital humanities as including "collections of digital content and the software to interpret them", "intellectual categories ... material artifacts ... organizations ... business models and social practices", or "the institutional fabric ... plus the tools of scholarship that make information accessible"¹⁷. Met deze complexe definitie wil ze vooral aantonen dat we een dieper begrip nodig hebben van wat onderzoekers precies

14. Zie onder andere JOSHUA STERNFELD, "Archival Theory and Digital Humanities: Selection, Search, and Metadata as Archival Processes for Assessing Historical Contextualization", in *The American Archivist*, n° 2, 2011 (74), p. 544-575. 15. JENNIFER EDMOND, "Collaboration and infrastructure", in *A new companion to digital humanities*, 2016, p. 54-65; GREGORY JAY, "The Engaged Humanities: Principles and Practices for Public Scholarship and Teaching", in *Journal of Community Engagement and Scholarship*, n° 1, 2008 (3), p. 51-63. 16. Zie bijv. RETO SPECK en PETRA LINKS, "The Missing Voice: Archivists and Infrastructures for Humanities Research", in *International Journal of Humanities and Arts Computing*, n° 1-2, 2013 (7), p. 128-146. 17. JENNIFER EDMOND, "Collaboration and infrastructure", in *A new companion to digital humanities*, 2016, p. 54-65.

verwachten van onderzoeksinfrastructuren. Wat alvast buiten kijf staat is dat de uitbouw van digitale onderzoeksinfrastructuren geen synoniem is (of mag zijn) voor het faciliteren van onderzoek waarin enkel *big digital data* bevestigd wordt. Meer zelfs: de vraag kan gesteld worden of deze notie van *big digital data*, ontwikkeld buiten de humane wetenschappen, wel bruikbaar is binnen de humane wetenschappen omwille van het verkeerde verwachtingspatroon dat gecreëerd wordt.

De toegenomen aandacht voor onderzoeksinfrastructuren in het algemeen en supra-nationale onderzoeksinfrastructuren in het bijzonder, is gegangmaakt door de oprichting van het European Strategy Forum for Research Infrastructures (ESFRI). ESFRI is een “strategic instrument to develop the scientific integration of Europe and to strengthen its international outreach”¹⁸. Het belangrijkste instrument in dit proces is de zogenaamde *ESFRI Roadmap* die voor het eerst gepubliceerd werd in 2006¹⁹. Via een interactief proces wil de *ESFRI Roadmap* nieuwe ‘Research Infrastructures’ (RI) van Pan-Europees belang identificeren en op die manier tegemoet komen aan de noden binnen alle wetenschapstakken. Aanvankelijk leefde ook het idee dat digitale infrastructuren onafhankelijk van de discipline of locatie zou-

den functioneren. *Big digital data* zou op die manier toegankelijk worden voor een pleiade van onderzoekers. Dit idee werd uitgewerkt in de invloedrijke rapport getiteld *Revolutionizing science and Engineering through Cyber-infrastructure*, een poging om een “digital environment that should work for any discipline” te ontwerpen. Ondertussen is nagenoeg iedereen overtuigd dat een dergelijke digitale cyber-infrastructuur waarin zowel kernfysici als historici aan de slag kunnen nooit zal werken, maar het idee leeft onbewust wel verder.

Digital Research Infrastructure for the Arts and Humanities (DARIAH), de infrastructuur waar wij bij betrokken zijn, is onmiskenbaar een product van de door Europa gegangmaakte rush om ook voor de humane en sociale wetenschappen onderzoeksinfrastructuren op te richten en navenante middelen te bekomen, maar heeft wel altijd de diversiteit binnen de humane wetenschappen omarmd²⁰. Dit neemt niet weg dat er toch stevast de ambitie is om een balans te vinden tussen generieke en gestandaardiseerde oplossingen en die diversiteit²¹. Een belangrijke missie van DARIAH was en is de identificatie en het op elkaar afstemmen van de zogenaamde *scholarly primitives*: exploreren, annoteren, vergelijken, verwijzen, sampling, illustreren, communice-

18. Zie: ec.europa.eu/research/infrastructures/index_en.cfm?pg=esfri. 19. Zie: esfri.eu/roadmap-archive. 20. DARIAH is een van de vijf ESFRI “Landmark” onderzoeksinfrastructuren in de humane en sociale wetenschappen. De vijf ESFRI onderzoeksinfrastructuren in de humane- en sociale wetenschappen zijn: CESSDA (Consortium of European Social Science Archives), CLARIN (Common Language Resources and Technology Infrastructure), DARIAH (Digital Research Infrastructure for the Arts and Humanities), ESS (European Social Survey), en SHARE (Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe). Sinds 2016 is er een nieuwkomer voor erfgoedwetenschappen, E-RIHS (European Research Infrastructure for Heritage Science). 21. Dit debat werd ondermeer gevoerd tijdens de “Cologne Dialogue on Digital Humanities 2012”, zie: cch.uni-koeln.de/2012/01/12/the-cologne-dialogue-on-digital-humanities-2012. JORIS VAN ZUNDERT, “If you build it, will we come? Large scale digital infrastructures as a dead end for Digital Humanities”, in *Historical Social Research / Historische Sozialforschung*, n° 3, 2012 (37), p. 165-186.

ren van digitale inhoud, etc. Het zijn de *basic functions common to scholarly activity across disciplines* en kunnen als zodanig een conceptueel kader bieden voor het classificeren van wetenschappelijke activiteiten en het ontwikkelen van een infrastructuur om deze activiteiten te ondersteunen²². Door de nationale initiatieven van de deelnemende landen samen te brengen, kan DARIAH een waaier aan tools en diensten aanbieden. Maar bovenal wil het bijdragen tot het technisch faciliteren van een collectief onderzoeksparadigma.

De impact en het potentieel van collaboratieve onderzoekspraktijken kunnen geïllustreerd worden aan de hand van een aantal voorbeelden uit het snel groeiende veld waarin ruimtelijke visualisering gebruikt worden en het gebruik van biografische data. Dit gaat verder dan het produceren van kaarten om onderzoeksresultaten te communiceren. *Spatial history* is voor één van de gangmakers van deze vorm van geschiedschrijving “a means of doing research; it generates questions that might otherwise go unasked, it reveals historical relations that might otherwise go unnoticed, and it undermines, or substantiates, stories upon which we build our own versions of the past”²³. De creatie van kaarten en het gebruik van GIS, zijn in elk geval op korte tijd bijzonder belangrijk geworden in onze onderzoekspraktijk. Sommigen ontwaren zelfs een zoveelste *turn* in de geschiedschrijving²⁴. Gebruiksvriendelijke software heeft

historici de tools en rekenkracht bezorgd om op een efficiënte manier gebruik te maken van GIS. Het is met dank aan Google Earth, Open Street map, World Map en vooral de GeoNames geografische databank ook relatief gemakkelijk geworden om online exploratieve interfaces te creëren, weliswaar vaak met één belangrijk manco: het gebrek aan een temporele dimensie. Omvattende historische digitale gazetteers (gestructureerde lijsten met geografische namen in een gebied) met bijhoren *shapefiles* (formaat voor het uitwisselen van geografische data) blijven vaak beperkt tot een land of regio, zitten achter een paywall, zijn opgesteld in verschillende formaten, enz. Daar houdt de samenwerking voorlopig op.

Voor wat betreft biografische data kunnen een aantal andere voorbeelden aangehaald worden. Naast internationale biografieën, nationale biografieën en regionale biografieën zijn er ook vakspecifieke biografieën, thematische en periode-specifieke biografische naslagwerken. Sommigen zijn nog steeds analoog, anderen zijn gedigitaliseerd, nog anderen zijn digital born: een goed voorbeeld van wat eerder omschreven werd als de hybriditeit waar binnen de historische wetenschappen nog lang mee rekening zal moeten worden gehouden²⁵. Met name Wikipedia (of de gestructureerde variant DBPedia) wordt ook steeds meer gebruikt voor het consulteren van biografische informatie. Er zijn honderden biografische databases en

22. TOBIAS BLANKE en MARK HEDGES, “Scholarly Primitives”, in *Future Generation Computer Systems*, n° 2, 2013 (29), p. 654–661. 23. RICHARD WHITE, “What Is Spatial History”, in *Stanford University Spatial History Project*, 2010, zie: web.stanford.edu/group/spatialhistory/cgi-bin/site/pub.php?id=29. 24. TODD PRESNER en DAVID SHEPARD, “Mapping the Geospatial Turn”, in *A New Companion to the Digital Humanities*, 2015, p. 201–212. 25. GERBEN ZAAGSMA, “On Digital History”, in *BMCN - Low Countries Historical Review*, nr° 4, 2013 (128), p. 3–29. Deze hybriditeit wordt ook in DARIAH als uitgangspunt gehanteerd: LAURENT ROMARY, TOBIAS BLANKE, CONNY KRISTEL, “Digitally enabled, analogue aware”, *Towards a strategy for DARIAH*, Paper presented at the 2nd DARIAH-ERIC General Assembly, 17 November 2014.

(online) repositories die biografische gegevens bevatten in de meest diverse digitale formaten en standaarden. Zelfs indien we gebruik zouden maken van de meest geavanceerde *big digital data* analysemodellen, dan nog is het nagenoeg onmogelijk om bijvoorbeeld migratie of culturele mobiliteit te bestuderen zonder eerst zelf een databank te creëren. Het semantische web biedt hier in theorie perfecte architectuur om grote hoeveelheden data aan elkaar te linken of om (semi)-automatisch informatie te extraheren. Maar tegelijkertijd moeten we ook de ambities temperen. Zelfs indien alle archieven en musea gebruik zouden beginnen maken van linked data formaten en ontologieën zoals CIDOC CRM²⁶, dan nog zullen het de onderzoekers zijn die zullen moeten omgaan met ambiguïteiten en misrepresentaties, bijvoorbeeld voor wat betreft de identificatie van personen of geografische trefwoorden²⁷. Een tweede probleem is dat publiek beschikbare gegevens in linked data-formaat (bijvoorbeeld Wikipedia/DBpedia) in veel digitale projecten gebruikt worden voor bijvoorbeeld het automatisch herkennen van persoonsgegevens in historische teksten, maar dat de disambiguering zelf (een onderzoeker die iemand identificeert) niet bewaard of toegevoegd wordt aan datzelfde Wikipedia. Ook hier zijn er duidelijke limieten aan het samenwer-

kingsmodel tussen onderzoekers onderling en vrije internetencyclopedieën zoals Wikipedia.

Digital humanities = public humanities?

Het Manifesto van Guldi en Armitage besluit met een pleidooi voor een publieke rol voor academische historici²⁸. Het inzetten van digitale tools zal daar volgens hen bij wijze van spreken automatisch toe leiden. Het potentieel van *all things digital* om historisch onderzoek te linken met het brede publiek is voor historici en bij uitbreiding de humanities een erg aantrekkelijk vooruitzicht. De belofte van communicatie en interactie met publiek en dus een inherente maatschappelijke relevantie is alleszins een van de redenen waarom er fondsen worden vrijgemaakt voor digitale onderzoeksinfrastructuren. Maar de relatie tussen *digital* en *public history*, *digital* en *public humanities* is niet eenduidig.

Guldi en Armitage mogen het in hun betoog dan wel negeren, sinds de jaren 1970 bestaat de subdiscipline van publieksgeschiedenis met haar eigen netwerken, tijdschriften en curricula die jonge historici voorbereiden op een rol als vertaler, curator, gids en bewaker van geschiedenis²⁹. Het onderzoeksobject van publieksgeschiedenis is de plaats en het

26. CIDOC-CRM staat voor: "CIDOC Conceptual Reference Model (CRM), zie: cidoc-crm.org. 27. DOMINIC OLDMAN, MARTIN DOERR, en STEFAN GRADMANN, "Zen and the Art of Linked Data", in *A New Companion to Digital Humanities*, 2015, p. 251–273. 28. JO GULDI en DAVID ARMITAGE, *The History Manifesto...*, p. 117–125. 29. ROBERT KELLEY, "Public History: It's Origins, Nature, and Prospects", in *The Public Historian*, n° 1, 1978 (1), p. 16–28. In Nederland heeft de Universiteit van Amsterdam sinds 2008 een volwaardige master Publieksgeschiedenis. Het Instituut voor Publieksgeschiedenis aan de UGent biedt een praktijktraject publieksgeschiedenis aan binnen de opleiding geschiedenis (ipg.ugent.be) maar aan alle universiteiten zijn sinds 2017–2018 vakken en/of stages in de publieksgeschiedenis geïntroduceerd. Internationaal is de laatste mijlpaal de oprichting van de *International Federation for Public History* (IFPH) in 2012 (ifph.hypotheses.org), naast de *National Council on Public History* (ncph.org), dat *The Public Historian* uitgeeft, de belangrijkste netwerorganisatie.

gebruik van geschiedenis in de samenleving, in het heden en in het verleden³⁰. Publiekshistorici delen het engagement om het historisch bewustzijn in de samenleving te bevorderen en over het verleden in dialoog te gaan met publiek. Enkel sociologie en in beperkte mate archeologie hebben een gelijkaardige *public* subdiscipline gecreëerd maar sinds de jaren 1990 manifesteren zich wel centra en netwerken rond *public humanities* en *public scholarship*. Die omvatten onder meer “different forms of making knowledge ‘about, for, and with’ diverse publics and communities” wat gelijkaardig is aan het opzet van public history³¹. Net als in de publieksgeschiedenis is de affiniteit van de *public humanities* met het digitale groot. Het is opvallend dat zich onder de eerste generatie historici die zichzelf ‘digitale’ historici noemde, veel publiekshistorici bevinden. “Public historians have been leading the way in embracing the possibilities of new technology”, noteerde David Walsh tevreden na de 2012 annual meeting van de National Council on Public History (NCPH)³². Dat is niet zo verwonderlijk gezien de aantrekkelijke communicatielijn met het publiek die het internet en web 2.0 publiekshistorici hebben aangeboden³³.

Maar het is wat flauw te argumenteren dat aangezien ze aanwezig zijn in de publieke sfeer en dus toegankelijk voor iedereen, alle wetenschappelijke infrastructuur en publicaties op het internet een vorm van *public humanities* zijn. Los van het feit dat *open access* kenniscirculatie aanzienlijk bevordert en een democratisch principe is waar elke humane wetenschapper een lans voor zou moeten breken, is het naïef te denken dat het publiek en *masse* gebruikmaakt van professionele onderzoeksplatformen³⁴. Cruciale voorwaarde om van ‘echte’ public humanities of publieksgeschiedenis te kunnen spreken is het aanvaarden van het principe van *sharing authority* geformuleerd door historicus Michael Frisch in 1990³⁵. Als experts van het verleden hebben historici niet het alleenrecht op dat verleden en willen ze in dialoog gaan met ervaringen en interpretaties van het publiek. Dat kan expliciet via conversatie en interactie maar ook impliciet door bij de keuze van het historische thema of de manier waarop het gebracht wordt, ontvankelijk te zijn voor wat leeft bij het publiek.

In zijn meest doorgedreven vorm leidt die gedeelde autoriteit tot co-creatie van kennis³⁶. Hier komen we op het terrein van *citi-*

30. Voor een kritische noot over het gebrek aan aandacht voor publieksgeschiedenis in *The History Manifesto* zie SERGE NOIRET, “Introduction: No Reference to Public History” in David Armitage & Jo Guldi’s ‘History Manifesto’, in RAMSES DELAFONTAINE, et.al., *The History Manifesto...*, p. 97-104. 31. KATHLEEN WOODWARD, “The Future of the Humanities - in the Present & in Public”, in *Dædalus*, 2009 (138), p. 110-123. 32. David Walsh geciteerd in STEVEN BURG, “The Future is Here: Public History Education and the Rise of Digital History”, 2012, zie: ncph.org/history-at-work/the-future-is-here-public-history-education-and-the-rise-of-digital-history/. 33. DAN COHEN and ROY ROSENZWEIG, *Digital History: A Guide to Gathering, Preserving, and Presenting the Past on the Web*, Philadelphia, 2006, zie: chnm.gmu.edu/digitalhistory. LEV MANOVICH, *The Language of New Media*, Cambridge, 2001. 34. In verband met de *Open Access Movement*, zie: openaccessweek.org. Alle geregistreerde *open access* tijdschriften zijn te vinden in de *Directory of Open Access Journals*, zie: doaj.org. 35. MICHAEL FRISCH, *A Shared Authority: Essays on the Craft and Meaning of Oral and Public History*, Albany, 1990. 36. AMANDA SIKARSKIE, “Citizen Scholars: Facebook and the Co-Creation of Knowledge”, in KRISTEN NAWROTZKI and JACK DOUGHERTY (eds.), *Writing History in the Digital Age*, 2012, zie: writinghistory.trincoll.edu/public-history/sikarskie-2012-spring.

zen science of burgerwetenschap, een praktijk waarbij vrijwilligers via dataverzameling of -interpretatie actief bijdragen tot wetenschappelijk onderzoek dat leidt tot nieuwe kennis, in tegenstelling tot educatieve of ontsluitende projecten. *Citizen science* heeft dankzij digitale technologieën een vlucht genomen en lijkt nu ook beter aanwendbaar voor historische doeleinden. Iedereenwetenschapper. be van Eos Magazine presenteert burgerwetenschapsprojecten in allerlei domeinen met telkens een centrale onderzoeksvraag waar publiek zich kan achter scharen. Specifiek voor historische projecten is Velehanden.nl de meest bekende crowdsourcingsinfrastructuur die projecten van verschillende instellingen host en aanprijst, gaande van het georefereren van historische kaarten tot het indexeren van bevolkingsregisters. Infrastructureel laten beide platformen onderzoeksprojecten van universiteiten toe maar in praktijk zijn het voorlopig enkel erfgoed- en archiefinstellingen die beroep doen op de inbreng van publiek en 'beperken' de opdrachten zich tot het beschrijven en 'in kaart brengen' van collecties en data. Het gaat dus eerder om crowdsourcing dan om co-creatie³⁷. Voor crowdsourcing worden vrijwilligers ingeschakeld om een aantal taken binnen het onderzoeksproces uit te voeren zoals hulp bij de transcriptie of de verrijking van (meta)data. Een goed voorbeeld van een succesvol plat-

form waar een breed internationaal publiek (vele tienduizenden vrijwilligers) actief data verrijkt door ondermeer OCR van kranten te corrigeren en foto's te annoteren, is het Australische Trove. De redenen voor dit succes zijn divers, maar het is alvast duidelijk dat een goede technische infrastructuur niet volstaat³⁸. De vorming en het in stand houden van een gemeenschap van vrijwilligers, archief- en bibliotheekmedewerkers en onderzoekers zijn zo mogelijk nog belangrijker.

We delen met andere woorden het optimisme van Guldi en Armitage over de toekomst van de humane wetenschappen, zij het gedeeltelijk omwille van andere redenen. Praktische en heuristische obstakels om transnationaal, internationaal-comparatief onderzoek te doen worden kleiner door een betere en snellere toegang tot het bronnenmateriaal. Een transdiscipline als de *digital humanities* zorgt ook voor betere samenwerking tussen bijvoorbeeld taalkundigen en historici op het vlak van de tekst- en discoursanalyse; een veelheid aan alternatieve communicatiekanalen ligt voor het grijpen; de traditionele hiërarchie tussen het expert en het publiek vervaagt en boeiende vormen van gedeelde autoriteit zijn tot stand gekomen. Maar al deze positieve ontwikkelingen hebben een keerzijde en spiegelen verwachtingen voor die getemperd moeten worden.

37. In Vlaanderen was een belangrijk stimulans om voor crowdsourcing in de erfgoedsector het project E-land en de publicatie *Moet er nog inhoud zijn? Praktijkids voor sociale media in de erfgoedsector*, Mechelen, 2011. Een interessant overzicht dat gelijktijdig verscheen, biedt GERT NULENS, *Crowdsourcing en cultureel erfgoed: een inspiratiegids*, Brussel, 2012.

38. MARIE-LOUISE AYRES, "'Singing for their supper' Trove, Australian newspapers, and the crowd", Paper presented at: IFLA WLIC 2013. Zie: library.ifla.org/245/. JOHAN OOMEN en LORA AROYO, "Crowdsourcing in the Cultural Heritage Domain: Opportunities and Challenges", in *Proceedings of the 5th International Conference on Communities and Technologies*, Brisbane, Australia, 2011, p. 138-149; MIA RIDGE (ed.), *Crowdsourcing our Cultural Heritage*, Farnham, Surrey, England, 2014.

Veel meer dan Guldi en Armitage hechten we belang aan alternatieve vormen van wetenschappelijke samenwerking. Net op dit vlak zien we een belangrijke opdracht voor digitaal humanities onderzoeksinfrastructuren. Als trans-infrastructuren zijn ze voor onbepaalde tijd complementair met de bestaande infrastructuur en hebben ze taak om onderzoekers op gelijke basis te doen samenwerken met archieven, bibliotheken en musea enz. Ze mogen echter geenszins de indruk wekken dat erfgoedinstellingen “*somehow subsidiary to research*” zijn³⁹. Van de zijde van de archieven, bibliotheken en musea mag verwacht worden dat ze meer doen dan digitaal toegang verlenen tot hun collectie of zich beperken tot een conservatielogica. Ze moeten dit doen conform internationale standaarden en streven naar maximale openheid. Dit gaat veel verder dan de klassieke metadata ter beschikking stellen. Technische support voor onderzoek wordt dan ook best zo dicht mogelijk bij de collecties zelf voorzien, zodat subsets in een voor onderzoekers toegankelijk formaat ter beschikking kunnen worden gesteld voor verder computationeel onderzoek. Het is in ieders belang om meer te doen dat bronnen digitaliseren of *digital born data* online toegankelijk maken. Historische data moet met andere worden verder (technisch) geconceptualiseerd worden in termen van verschillende metadata en lagen van annotatie en historische context. Verder hebben ze een absoluut fundamentele rol om kennis met betrekking tot de context waarin gedigitaliseerde of digitale bronnen zijn gecreëerd - of moeten geïnterpreteerd moeten worden - op te bouwen en te delen.

We kunnen enkel toejuichen dat in toeneemende mate zogenaamde *data dumps* online gezet worden waarmee de digitale onderzoeker mee aan de slag kan gaan⁴⁰. Maar dit volstaat uiteindelijk niet, zowel op technisch vlak (het is moeilijk naar de bron) als op kentheoretisch vlak. ‘Transinfrastructuren’ moeten erop gericht zijn een digitale heuristiek verder ingang te laten vinden bij zowel onderzoekers, lesgevers als bij de architecten van digitale platformen. Waar de wetgeving dat toelaat (en dat is al aardig wat) zouden digitale beelden en archieven moeten kunnen bewerkt en geannoteerd kunnen worden in daartoe voorziene open frameworks zoals het International Image Interoperability Framework (IIIF) die het ten alle tijde toelaten om naar de origine bron (en waar die bewaard wordt) terug te keren⁴¹. Een essentieel onderzoek van deze heuristiek is het besef dat digitale bronnen niet geïsoleerd kunnen worden uit de materiële context waarin ze bewaard worden of terug te vinden zijn (van de krantenkolom tot de archiefdoos). Het spreekt dus ook voor zich dat een grondige kennis van de historische context waarin ze geproduceerd zijn van belang blijven. Digitale geletterdheid en historische kritiek zijn dan ook sets van kennis, vaardigheden en attitudes die grotendeels inwisselbaar zouden moeten zijn.

Dat ook onderzoekers onderling profijt hebben bij meer samenwerking hoeft geen betoog. Op technisch vlak is een wereldwijd digitaal ecosysteem realiseerbaar waarin elk door de overheid gefinancierd project beschikt over een API (application programming interface)

39. Andrew Prescott, 2013. Geciteerd in DOMINIC OLDMAN, et al., *Zen and the Art ...*, p. 264.

40. Een mooi voorbeeld hiervan is ‘Data in Delpher’ van de Koninklijke Bibliotheek van Nederland, zie: delpher.nl/nl/platform/pages/helpitems?nid=482. 41. Voor het International Image Interoperability Framework, zie: iiif.io.

die communicatie met andere online projecten mogelijk maakt⁴². Hierbij is het perfect mogelijk alle ruimte te laten voor academische vrijheid, diversiteit en originaliteit. Een grotere barrière dan de techniek is de onderzoekshabitus zelf. De roots van het paradigma van de eenzame kamergeleerde zijn echter diep. De shift naar collaboratieve onderzoeksmethodes vraagt in de eerste plaats een *ethos of sharing*. Dit gaat idealiter nog een stuk verder dan samenwer-

king met de academische collega's in gesloten onderzoeksgemeenschappen, niet tijdelijk en project-gebaseerd maar als onderdeel van de digitale onderzoekscyclus. Ontdaan van de economische en zakelijke connotaties bieden de concepten van de co-creatie en vooral van de collaboratie dan ook veel mogelijkheden voor een academische geschiedschrijving die voluit de kaart trekt van engagement in en met verschillende gemeenschappen.

Christophe Verbruggen leidt het Ghent Centre for Digital Humanities en is als hoofddocent verbonden aan de onderzoekseenheid Sociale Geschiedenis na 1750. Hij is verbonden aan het Instituut voor Publieksgeschiedenis en het Sarton Centrum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen. Verbruggen is gespecialiseerd in de sociale geschiedenis van intellectuelen en culturele mobiliteit in de 19^{de} en 20^e eeuw. Meer info en publicaties : research.flw.ugent.be/nl/christophe.verbruggen.

*Ramses Delafontaine is FWO aspirant aan de vakgroep geschiedenis van de UGent. Zijn doctoraatsonderzoek focust zich op het gebruik van historische argumentatie in het recht en in het bijzonder bij historici die getuigen in tabaksprocessen in de VS. Hij is de auteur van de monografie *Historians as Expert Judicial Witnesses : A Controversial Legal Practice* uitgegeven bij Springer in 2015. Delafontaine maakt deel uit van het organiserend comité van *The International Network of Theory and History*. Zie : research.flw.ugent.be/nl/ramses.delafontaine.*

Fien Danniau is licentiaat/master in de Geschiedenis. Sinds 2009 is ze als wetenschappelijk medewerker en onderwijsbegeleider publieksgeschiedenis verbonden aan de vakgroep Geschiedenis van de Universiteit Gent en het Instituut voor Publieksgeschiedenis. Ze legt zich toe op digital history and concipieerde www.UGentMemorie.be, het virtuele geheugen van de UGent, en werkte o.a. mee aan www.familiegeschiedenis.be. Tegenwoordig bereidt ze de historische activiteiten voor van UGent 1817-2017. Zie : research.flw.ugent.be/en/fien.danniau.

Sally Chambers is sinds februari 2015 aangesteld aan de Universiteit Gent als Digital Humanities Research Coordinator. Vanuit het Ghent Centre for Digital Humanities coördineert ze DARIAH activiteiten in België. Daarvoor werkte Sally bij DARIAH-EU in Duitsland, The European Library in de Koninklijke Bibliotheek van Nederland en bij wetenschappelijke bibliotheken in de UK. Zie : research.flw.ugent.be/en/sally.chambers.

42. Toma Tasovac, Adrien Barbaresi, Thibault Clérice, Jennifer Edmond, Natalia Ermolaev, Vicky Garnett, Clifford Wulfman, "APIs in Digital Humanities: The Infrastructural Turn", in *Digital Humanities 2016 Conference Abstracts*, Kraków, p. 93-96, zie: dh2016.adho.org/abstracts/191.